

Other comprehensive income: betekenis en presentatie in jaarrekeningen van Nederlandse beursfondsen

Jan Backhuijs, Kees Camfferman en Louise Oudshoorn

SAMENVATTING Onder IFRS worden sommige baten en lasten buiten de winst-en-verliesrekening gepresenteerd onder other comprehensive income (OCI). Op basis van ons onderzoek naar de jaarrekening van ondernemingen met een beursnotering in Nederland laten we zien dat OCI-posten een relatief grote omvang kunnen hebben. We laten voorts zien hoe ondernemingen de opties toepassen die IFRS biedt voor de presentatie van OCI. Ook bespreken we de samenhang tussen de presentatie van OCI in de geconsolideerde jaarrekening het geconsolideerde overzicht van mutaties in het eigen vermogen, en de presentatie van mutaties in het eigen vermogen in de enkelvoudige jaarrekening. We stellen vast dat deze samenhang niet altijd duidelijk tot uitdrukking komt in de verslaggeving, mogelijk omdat ondernemingen verschillen in de mate waarin zij het nog enigszins omstreden OCI-begrip aanvaard hebben als een wezenlijk onderdeel van de jaarrekening. In het artikel doen we aanbevelingen om de presentatie van OCI-posten te verbeteren.

RELEVANTIE VOOR DE PRAKTIJK OCI-posten kunnen een belangrijke mutatie in de omvang van het vermogen vormen. Meer duidelijkheid daarover richting de gebruikers van de jaarrekening kan worden bereikt door de relatie tussen het OCI-statement en het mutatieoverzicht van het eigen vermogen in de geconsolideerde jaarrekening inzichtelijk te maken. Wanneer de enkelvoudige jaarrekening op basis van dezelfde grondslagen wordt opgesteld als de geconsolideerde jaarrekening wordt het inzicht bevorderd door een consistente presentatie van de OCI-posten in beide jaarrekeningen.

1 Inleiding

Dit artikel verkent de betekenis en de presentatie van het zogenoemde other comprehensive income (OCI) onder International Financial Reporting Standards (IFRS) als de geldende regelgeving voor de geconsolideerde jaarrekening van aan de Nederlandse effecten-

beurs genoteerde ondernemingen. Het idee dat sommige baten en lasten een afwijkend karakter hebben en daarom niet als onderdeel van de winst-en-verliesrekening gepresenteerd dienen te worden keert gedurende de twintigste eeuw in verschillende gedaanten terug in de literatuur.¹ Sinds de jaren '90 staat de vraag of en hoe deze buiten de winst-en-verliesrekening gehouden baten en lasten gezamenlijk in een ander primair overzicht gepresenteerd moeten worden op de agenda van de verschillende regelgevers.² In IFRS wordt deze categorie van baten en lasten sinds 2007 aangeduid als OCI. Toch kan niet gezegd worden dat er consensus bestaat over het begrip OCI en het doel dat met de presentatie hiervan bereikt moet worden. Met dit artikel beogen we een bijdrage te leveren aan verdere bezinning ten behoeve van de praktijk van de verslaggeving en de regelgeving.

Het artikel is als volgt opgebouwd. Allereerst gaat paragraaf 2 nader in op de wet- en regelgeving met betrekking tot OCI. Speciale aandacht geven we aan de achtergronden van en discussies over performance reporting zoals de onderneming die in haar jaarrekening presenteert op basis van IAS 1 *Presentation of Financial Statements*. Daarbij komen onder meer de verplichtingen en achtergronden van de bestaande en komende opties en verplichtingen met betrekking tot OCI onder IAS 1 aan de orde, evenals de discussies in het kader van de exposure draft van het *Conceptual Framework for Financial Reporting* uit 2015 (ED CF).³ Ook bezien we hoe de Nederlandse wet- en regelgeving omgaat met de posten van het OCI in de enkelvoudige jaarrekening van ondernemingen die in de enkelvoudige jaarrekening dezelfde waarderingsgrondslagen toepassen als in de geconsolideerde jaarrekening (de zogenoemde 'optie 3').⁴ De daaropvolgende paragrafen doen verslag van ons onderzoek naar de jaarrekeningen over het boekjaar 2016 van ondernemingen met een beursno-

tering aan Euronext Amsterdam. Hiervoor zijn de 75 ondernemingen geselecteerd die per 31 december 2016 zijn opgenomen in de beursindices AEX, AMX respectievelijk AScX.⁵ In de bijlage is een overzicht opgenomen van de ondernemingen. Paragraaf 3 geeft een overzicht van de kwantitatieve betekenis van de posten van het OCI in de onderzochte jaarrekeningen. Daarna presenteren we enkele bevindingen met betrekking tot de posten in het OCI uit ons onderzoek. In paragraaf 4 betreft dat het gebruik van de presentatie-opties in het geconsolideerde OCI-statement. Paragraaf 5 gaat in op de relatie tussen de presentatie van het OCI-statement en het overzicht van mutaties in het eigen vermogen (statement of changes in equity). Paragraaf 6 beziet de presentatie van de posten van het OCI in de enkelvoudige jaarrekening van de onderneming. Waar zinvol, maken we in deze paragrafen onderscheid naar ondernemingen in de respectieve indices van de Nederlandse effectenbeurs.⁶ Ten slotte vatten we in paragraaf 7 samen, trekken enkele conclusies en doen enkele aanbevelingen.

2 Wet- en regelgeving over OCI

2.1 OCI volgens de IASB

Tot op heden is de International Accounting Standards Board (IASB), die de IFRS en het conceptueel framework uitgeeft, er niet in geslaagd een zelfstandig leesbare definitie te geven van wat winst (of verlies) is, of van wat baten en lasten zijn. In plaats van zelfstandig leesbare definities van baten en lasten zijn definities geformuleerd die zijn afgeleid van wat een actief en een verplichting zijn. Het geven van een definitie van een actief en een verplichting is veel gemakkelijker gebleken.

In het verlengde hiervan gebruikt de IASB het begrip 'comprehensive income' als totaal van de netto-mutaties in activa en verplichtingen die niet voortkomen uit stelselwijzigingen of herstel van materiële fouten, en die géén betrekking hebben op transacties tussen de onderneming en haar aandeelhouders uit hoofde van hun aandeelhouderschap. Comprehensive income (ook vaak 'total comprehensive income' genoemd) is dan de som van de winst of het verlies enerzijds (in het vervolg aangeduid als 'nettoresultaat') en anderzijds 'other comprehensive income' (in het vervolg aangeduid als OCI), zijnde de som van de baten en lasten die volgens IFRS niet in het nettoresultaat verwerkt worden (IAS 1.7). Voor deze splitsing tussen nettoresultaat en de componenten van OCI is tot op heden geen conceptuele basis gevonden.⁷

Het nettoresultaat is het saldo van de winst-en-verliesrekening over een periode en is een maatstaf voor de prestaties van de onderneming in die periode. Volgens de exposure draft uit 2015 voor een nieuw conceptueel

framework is de winst-en-verliesrekening de primaire bron van informatie over de financiële prestaties van de entiteit (ED CF 7.21) en geeft de winst-en-verliesrekening het rendement weer dat een entiteit gedurende een periode op zijn economische middelen heeft gemaakt, en verstrekt deze informatie die nuttig is bij de beoordeling van de vooruitzichten voor de toekomstige kasstromen en van het beheer (stewardship) door het management (ED CF 7.20). Maar de IASB geeft geen conceptuele definitie van wat de financiële prestaties van een entiteit zijn, en die daarom in de winst-en-verliesrekening zouden moeten worden gepresenteerd, en wat de andere baten en lasten zijn die dus in het OCI-statement zouden moeten komen.⁸ De IASB geeft slechts enkele principes (ED CFBC 7.37). Deze principes houden in dat alle baten en lasten in de winst-en-verliesrekening worden opgenomen, tenzij:

- a. de baten of lasten betrekking hebben op activa of verplichtingen die tegen actuele waarde worden gewaardeerd, en de desbetreffende baten of lasten zich niet zouden hebben voorgedaan als de desbetreffende activa of verplichtingen op basis van historische kostprijs waren gewaardeerd; en
- b. het niet in de winst-en-verliesrekening opnemen van deze baten of lasten de relevantie van de informatie in de winst-en-verliesrekening verhoogt.

Deze baten en lasten zouden in het OCI-statement moeten worden opgenomen (ED CF 7.23/24).

Na overweging van het commentaar op de exposure draft lijkt de IASB ook op deze principes enigszins terug te komen. De stand van zaken in het voorjaar van 2017, na afronding van de besprekingen en bij aanvang van het schrijven van de definitieve tekst, koerste de IASB af op een nieuw conceptueel framework waarin bijvoorbeeld geen 'rebuttable presumptions' voorkomen dat alle baten en lasten via de winst-en-verliesrekening worden verwerkt en dat alle OCI-posten gerecycled dienen te worden. In plaats daarvan wordt er de nadruk op gelegd dat de IASB per standaard hierover dient te besluiten.⁹

2.2 Posten in het OCI volgens actuele IFRS

De principes in de exposure draft zijn een recente formulering die de huidige denkwijze van de IASB weergeeft. Het idee om alle 'non-owner equity movements' als total comprehensive income te beschouwen, en de daaropvolgende discussie over de splitsing tussen nettoresultaat en OCI, gaat terug tot het conceptueel framework-project van de Financial Accounting Standards Board (FASB) uit de jaren '70.¹⁰ De conceptuele discussies in de afgelopen decennia met betrekking tot OCI hebben niet tot consensus geleid, terwijl wel in de loop van de tijd beslissingen zijn genomen dat bepaalde baten en lasten als OCI gerapporteerd dienen te worden. Het resultaat is dat OCI soms wordt omschreven als een stortplaats voor resultaten die de

acceptatie van bepaalde waarderingsgrondslagen voor balansposten in de weg staan.¹¹

Het uitgangspunt van IFRS is dat alle mutaties uit hoofde van transacties tussen de onderneming en haar aandeelhouders in hun hoedanigheid van aandeelhouder uitsluitend worden opgenomen in het Statement of changes in equity, en dat alle andere transacties en mutaties worden opgenomen in het Statement of profit or loss and other comprehensive income for the period (IAS 1.106 en IAS 1.BC 37/38). Dit laatste statement mag worden gesplitst in twee afzonderlijke statements, namelijk Statement of profit or loss en het Other comprehensive income statement (IAS 1.10A). In het OCI-statement¹² mogen uitsluitend de volgende posten worden opgenomen (IAS 1.7 en IAS 1.88/89):

- Mutaties in het saldo van de positieve herwaarderings van materiële vaste activa (in overeenstemming met IAS 16 *Property, Plant and Equipment*);
- Mutaties in het saldo van de positieve herwaarderings van immateriële vaste activa (in overeenstemming met IAS 38 *Intangible Assets*);
- Mutaties uit hoofde van herwaarderings van toegezegd-pensioenregelingen (in overeenstemming met IAS 19 *Employee Benefits*);
- Baten en lasten als gevolg van de omrekening van bedrijfsuitoefening in het buitenland (in overeenstemming met IAS 21 *The Effects of Changes in Foreign Exchange Rates*);
- Baten en lasten als gevolg van waardeveranderingen van financiële activa beschikbaar voor verkoop (available-for-sale) die tegen reële waarde via het OCI-statement worden gewaardeerd (in overeenstemming met IAS 39 *Financial Instruments: Recognition and Measurement*); en
- Het effectieve gedeelte van de baten en lasten van hedging instrumenten die in een kasstroomhedge zijn opgenomen (in overeenstemming met IAS 39 *Financial Instruments: Recognition and Measurement*).

De IASB zegt weinig over de redenen voor het opnemen van de hiervoor genoemde posten in het OCI-statement in plaats van in de winst-en-verliesrekening. De overwegingen van de IASB voor de wijze van verwerking van de posten a. en b. zijn beperkt. Over de herwaardering van materiële vaste activa werd in de oorspronkelijke versie van IAS 16 aangegeven dat een dergelijke waardeestijging doorgaans als niet beschikbaar voor uitdeling aan eigenvermogensverschaffers werd beschouwd en dus als OCI-post.¹³ Bij de verwerking van herwaardering van immateriële vaste activa lijkt aansluiting bij de verwerking onder IAS 16 te zijn gezocht.

Bij de introductie in 2011 van de huidige verwerking van de mutaties uit hoofde van herwaarderings van toegezegde pensioenregelingen in het OCI-statement

(post c.) concludeert de IASB dat herwaarderings van wege hun afwijkende voorspellende waarde het beste op die plaats kunnen worden gepresenteerd (IAS 19.BC 95).

Over de baten en lasten als gevolg van de omrekening van bedrijfsuitoefening in het buitenland (post d.) zegt de IASB in 2003 dat deze niet in de winst-en-verliesrekening worden opgenomen omdat de wijzigingen in de wisselkoersen nauwelijks of geen rechtstreekse gevolgen hebben voor de huidige en toekomstige kasstromen uit bedrijfsactiviteiten (IAS 21.41).

Voor de posten genoemd onder e. (baten en lasten als gevolg van waardeveranderingen van 'financiële activa beschikbaar voor verkoop' die tegen reële waarde via het OCI-statement worden gewaardeerd) en f. (het effectieve gedeelte van de baten en lasten van hedging instrumenten die in een kasstroomhedge zijn opgenomen) lijkt het IASB in 1998, en later de IASB in 2003, vooral te hebben willen aansluiten bij US GAAP (zie ook IAS 39. BC 221 onder c.). De corresponderende bepalingen van US GAAP zijn voor een belangrijk deel terug te voeren op druk vanuit de praktijk, en niet zozeer op een fundamentele visie op OCI.¹⁴

Wel zijn er in de loop van de tijd nadere aanwijzingen voor de verwerking en presentatie van de OCI-posten gekomen. Zo presenteert het OCI-statement de posten naar hun aard en al naar gelang ze in de toekomst wel of niet alsnog in de winst-en-verliesrekening worden verwerkt wanneer aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan (reclassification adjustment, doorgaans aangeduid als recycling), met afzonderlijke presentatie van het gedeelte van het OCI van geassocieerde deelnemingen en joint ventures die worden verwerkt volgens de equity method waarbij ook een onderscheid wordt gemaakt naar al dan niet te recyclen bedragen (IAS 1.82A). Het recyclen doet zich voor wanneer aan de voorwaarden daarvoor in de specifieke standaarden wordt voldaan, zoals de verkoop van een bedrijfsuitoefening in het buitenland (post d.; IAS 21), de overdracht van 'financiële activa beschikbaar voor verkoop' (post e.; IAS 39) en wanneer een afgedekte verwachte toekomstige transactie het nettoresultaat beïnvloedt (post f.; IAS 39). Ze worden dan 'teruggedraaid' via het OCI-statement en alsnog in de winst-en-verliesrekening verwerkt. De posten a., b. en c. mogen niet worden gerecycled (IAS 1.95/96). Door het ontbreken van een consistente visie op OCI zijn ook de keuzes om bepaalde posten wel of niet te recyclen in de loop van de tijd gemaakt zonder dat duidelijk is welke visie op recycling hieraan ten grondslag lag. De gerecyclede bedragen worden hetzij in het OCI-statement hetzij in de toelichting gepresenteerd (IAS 1.94).

De winstbelasting over de OCI-posten wordt in het OCI-statement gepresenteerd hetzij na aftrek ervan (ook wel 'netto' genoemd) hetzij voor aftrek ervan met

één bedrag aan winstbelasting voor de desbetreffende posten (ook wel 'bruto' genoemd). Bij deze laatste presentatie wordt de winstbelasting onderscheiden naar de posten die wel en de posten die niet worden gerecycled (IAS 1.91).

Voor iedere post van het eigen vermogen presenteert de onderneming een analyse, post voor post, van OCI. Deze analyse wordt hetzij in het statement of changes in equity hetzij in de toelichting opgenomen (IAS 1.106A).

2.3 Toekomstige ontwikkelingen

Voor de jaarrekening waarvan het verslagjaar begint op 1 januari 2018¹⁵, zal IFRS 9 *Financial Instruments* van toepassing zijn en zal een groot deel van de bepalingen van IAS 39 vervallen.¹⁶ Als gevolg hiervan komt de post hiervoor genoemd onder e. niet meer voor in het OCI-statement. Wel kunnen de volgende posten als gevolg van de toepassing van IFRS 9 vanaf dat moment in het OCI-statement gaan voorkomen¹⁷:

- i. Baten en lasten uit beleggingen in eigenvermogensinstrumenten die worden gewaardeerd tegen reële waarde, en uit instrumenten ter afdekking van deze beleggingen (in overeenstemming met alinea 5.7.5 van IFRS 9);
- ii. Baten en lasten uit financiële activa gewaardeerd tegen reële waarde (in overeenstemming met alinea 4.1.2A van IFRS 9);
- iii. Voor bepaalde schulden gewaardeerd tegen reële waarde het bedrag van de mutatie van de reële waarde als gevolg van verandering van het aan de schuld verbonden kredietrisico (in overeenstemming met alinea 5.7.7 van IFRS 9);
- iv. Waardeveranderingen in de tijdswaarde van opties wanneer de intrinsieke waarde en de tijdswaarde van een optiecontract worden gescheiden en alleen de veranderingen in de intrinsieke waarde als afdekkingsinstrument worden aangewezen (in overeenstemming met hoofdstuk 6 van IFRS 9);
- v. Waardeveranderingen in de termijnelementen van termijncontracten wanneer het termijnelement en het contante element van een termijncontract worden gescheiden en alleen de veranderingen in het contante element als afdekkingsinstrument worden aangewezen, en waardeveranderingen in de valutabasis van een financieel instrument wanneer deze van de aanwijzing van dat financiële instrument als afdekkingsinstrument wordt uitgesloten (in overeenstemming met hoofdstuk 6 van IFRS 9).

Gezien de hiervoor genoemde principes op hoog niveau voor de verwerking van posten in het OCI-statement is het niet verrassend dat de IASB geen belangrijke nieuwe overwegingen geeft voor de initiële verwerking ervan buiten de winst-en-verliesrekening. Wel wordt nader ingegaan op de overwegingen voor verwerking in het OCI-statement.¹⁸

2.4 Verwerking van OCI in de enkelvoudige jaarrekening

De Nederlandse wetgeving biedt ondernemingen die onder haar toepassingsgebied vallen, de mogelijkheid om het eigen vermogen volgens de enkelvoudige jaarrekening gelijk te houden aan dat volgens de geconsolideerde jaarrekening. Dit doet de wetgever ook voor ondernemingen die hun geconsolideerde jaarrekening (moeten) opmaken op basis van IFRS via wat in de praktijk heet 'optie 3'.

Deze optie staat toe dat in de enkelvoudige jaarrekening dezelfde waarderingsgrondslagen worden toegepast als in de geconsolideerde jaarrekening (zie art. 2:362 lid 8 BW). Naast de toepassing van dezelfde waarderingsgrondslagen voor balansposten houdt dat in dat dezelfde resultaatbepalingsgrondslagen voor de posten van de winst-en-verliesrekening worden toegepast (zie hierover ook Van Geffen & Kamp, 2017, in dit nummer).

Wanneer 'optie 3' wordt gebruikt blijven voor de presentatie van en de toelichting bij de enkelvoudige jaarrekening de Nederlandse wet- en regelgeving onverkort van toepassing. Dat betekent onder meer dat de enkelvoudige jaarrekening een winst-en-verliesrekening kent, maar geen OCI-statement. De Nederlandse wetgeving immers kent een dergelijk OCI-statement niet, noch in BW 2 Titel 9 over de jaarrekening en het bestuursverslag noch in het Besluit modellen jaarrekening.¹⁹ Als gevolg hiervan verwerkt de onderneming die 'optie 3' toepast de posten die zij in haar geconsolideerde jaarrekening in het OCI-statement opneemt in haar enkelvoudige jaarrekening rechtstreeks in het eigen vermogen in overeenstemming met de bepalingen van art. 2:373 BW. In de toelichting op de enkelvoudige jaarrekening presenteert zij een verloopoverzicht van het eigen vermogen volgens art. 2: 378 BW. Dit betekent onder meer dat toedeling van de posten uit het OCI-statement naar de onderscheiden posten van het eigen vermogen in de geconsolideerde jaarrekening anders kan zijn dan in de enkelvoudige jaarrekening. In de enkelvoudige jaarrekening worden bijvoorbeeld wettelijke reserves onderscheiden, terwijl die in de geconsolideerde jaarrekening niet hoeven voor te komen omdat IFRS geen wettelijke reserves kent en evenmin kan creëren omdat IFRS geen eigen wettelijke basis heeft.

3 Kwantitatieve betekenis OCI-items

In tabel 1 geven we een inventarisatie van de kwantitatieve betekenis van OCI, door de som van de OCI-posten uit te drukken als percentage van het absoluut gemaakte nettoresultaat. Hieruit blijkt dat OCI negatief is in 37 jaarrekeningen (49%), en positief in 35 jaarrekeningen (47%). OCI maakt in bijna de helft van de jaarrekeningen (35 jaarrekeningen, 47%) minder dan 10% van het (absolute) nettoresultaat uit. Anderzijds is deze in vijf jaarrekeningen (7%) meer dan 100% van het (absolute) nettoresultaat.

Tabel 1 OCI als percentage van het absolute nettoresultaat

	n	%	n	%
OCI negatief:				
>100%	3	4		
50 < 100%	5	7		
10 < 50%	16	21		
0,1 < 10%	13	17		
totaal			37	49
OCI nihil:			3	4
OCI positief :				
0,1 < 10%	19	25		
10 < 50%	12	16		
50 < 100%	2	3		
>100%	2	3		
			35	47
Totaal			75	100

Tabel 2 OCI als percentage van nettoresultaat, naar beursindex

	OCI absoluut	OCI positief	OCI negatief
AEX-ondernemingen	38%	31%	-45%
AMX-ondernemingen	32%	16%	-50%
AScX-ondernemingen	13%	19%	-10%
Totaal	28%	22%	-39%

Tabel 3 Teken van nettoresultaat en OCI

	OCI > 0		OCI = 0		OCI < 0		Totaal	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Nettoresultaat > 0	29	39	2	3	34	45	65	87
Nettoresultaat < 0	6	8	1	1	3	4	10	13
Totaal	35	47	3	4	37	49	75	100

In tabel 2 laten we zien dat OCI gemiddeld belangrijker is naarmate de marktkapitalisatie van ondernemingen toeneemt (ervan uitgaande dat de 25 ondernemingen met de grootste marktkapitalisatie in de AEX zijn opgenomen, de daarna qua marktkapitalisatie volgende 25 ondernemingen in de AMX, en de volgende 25 ondernemingen in de AScX). Dit blijkt in elk geval voor de vergelijking tussen de AEX- en AScX-ondernemingen. Het wisselende gemiddelde van de AMX-ondernemingen wanneer gekeken wordt naar de absolute waarde van OCI dan wel naar positieve of negatieve

resultaten, laat zien dat hier geen sprake is van een eenvoudige lineaire relatie.

Uit tabel 3 blijkt dat nettoresultaat en OCI in 40 jaarrekeningen (53%) een verschillend teken hebben. In de meeste gevallen is het nettoresultaat positief, terwijl OCI negatief is. Gegeven de frequenties waarmee positieve (respectievelijk negatieve) nettoresultaten en positief (respectievelijk negatief) OCI voorkomen is dit verenigbaar met de veronderstelling dat nettoresultaat en OCI-posten onafhankelijk van elkaar worden bepaald. Daarnaast merken we op (dit is niet uit de tabel op te maken) dat in drie jaarrekeningen het (positieve) nettoresultaat volledig tenietgedaan wordt door een negatief OCI, waardoor het totaalresultaat per saldo een negatieve uitkomst heeft. In één jaarrekening is het omgekeerde het geval. Het (negatieve) nettoresultaat wordt volledig gecompenseerd door een positief OCI.

OCI kan bestaan uit verschillende posten die elkaar kunnen compenseren. Dit gebeurt ook, omdat bijvoorbeeld de resultaten uit hoofde van pensioenregelingen overwegend negatief zijn, en ook negatief gecorreleerd met de omrekeningsverschillen op vreemde valuta die in meerderheid positief zijn.²⁰ Daarbij komt dat het nettoresultaat weliswaar een voor de hand liggende benchmark is om de omvang van het OCI mee te vergelijken, maar dat dit ook een vertekening kan opleveren wanneer het nettoresultaat in een jaar dicht bij nul ligt.

Een andere manier om inzicht te geven in de kwantitatieve betekenis van OCI is daarom om de omvang van de afzonderlijke OCI-posten uit te drukken in een (absoluut) percentage van het eigen vermogen. We doen dat in tabel 4. Zoals nader besproken in paragraaf 4.3 is een dergelijke berekening niet eenvoudig, omdat de bedragen niet zonder meer vergelijkbaar gemaakt kunnen worden als gevolg van de verschillende presentatiewijzen van de belastingimpact. Daarom moeten de waarden in tabel 4 met enige voorzichtigheid en slechts als een globale indicatie worden gezien.

Tabel 4 laat zien dat de meest voorkomende OCI-posten betrekking hebben op toegezegd-pensioenregelingen (73%), omrekening van buitenlandse deelnemingen (76%) en cash flow hedges (67%). Deze posten komen voor in tweederde tot driekwart van de 75 onderzochte jaarrekeningen. Herwaardering van financiële activa 'available-for-sale' komt in 35% van de jaarrekeningen voor. De OCI-posten komen relatief het meest vaak voor in jaarrekeningen van ondernemingen in de AEX en het minst bij AScX-fondsen. Uit de gemiddelden en maxima blijkt dat de impact van deze vier meest voorkomende posten (de posten c., d., e. en f. in tabel 4) in veel gevallen beperkt blijft tot enkele procenten van het eigen vermogen, maar dat de impact

Tabel 4 OCI-posten: absolute waarde als percentage van eigen vermogen en frequentie van voorkomen

	Percentage van eigen vermogen		Frequentie van voorkomen				
	Gemiddeld	Maximum	Alle ondernemingen	AscX	AMX	AEX	
OCI-posten:			n	% a)	% b)	% b)	% b)
Herwaardering vaste activa (a. en b.)	0,1%	0,3%	7	9	4	8	16
Toegezegd- pensioenregelingen (c.)	3,0%	42,2%	55	73	52	80	88
Omrekeningsverschillen bedrijfsuitoefening in vreemde valuta (d.)	2,5%	28,4%	57	76	56	76	96
Herwaardering available-for-sale activa (e.)	8,4%	168,4%	26	35	12	36	56
Cash flow hedges (f.)	3,2%	89,5%	50	67	40	68	92
Overig	1,1%	3,9%	4	5	-	8	8

a) Het percentage is berekend ten opzichte van het totale aantal onderzochte jaarrekeningen (75)

b) Het percentage is berekend ten opzichte van het totale aantal onderzochte jaarrekeningen in de index (25)

in een klein aantal gevallen zeer groot is. Dit beeld is vergelijkbaar met de analyse van de impact op het resultaat: het gaat hier om posten die in veel gevallen van beperkte betekenis zijn voor de omvang van vermogen en resultaat, maar in incidentele gevallen van bijzonder grote betekenis.

Herwaardering van vaste activa komt slechts beperkt voor, en heeft dan slechts een kleine impact. De categorie 'overig' heeft betrekking op verzekeringsondernemingen die binnen OCI niet-gerealiseerde resultaten rapporteren die niet voorkomen in de opsomming in IAS 1 (zie paragraaf 2.2), maar die bij wijze van uitzondering op basis van IFRS 4 *Insurance Contracts* worden gerapporteerd.²¹

4 Presentatie van het geconsolideerde 'statement of (other) comprehensive income'

4.1 Eén of twee overzichten

De meest in het oog lopende optie in IFRS voor de presentatie van OCI is de in paragraaf 2.2 genoemde keuze tussen één primair statement of comprehensive income en twee primaire statements, te weten een winst-en-verliesrekening en een statement of other comprehensive income. Men zou kunnen denken dat

dit een triviale keuze is, omdat in beide gevallen dezelfde informatie wordt gegeven. Het verschil is dat bij één statement het nettoresultaat een tussentelling is, terwijl bij twee statements het nettoresultaat zowel de laatste regel van de winst-en-verliesrekening is als de eerste regel van het daarop volgende statement of other comprehensive income. Toch is over dit punt in en rond de IASB lang en intensief gedebatteerd.²² Binnen de IASB bestond lange tijd een voorkeur voor een 'single-statement approach', maar veel betrokkenen zagen dit als de eerste stap naar de afschaffing van het nettoresultaat-begrip en hebben zich er daarom fel tegen verzet.

Uit tabel 5 blijkt dat 64 van de onderzochte jaarrekeningen (85%), dat is een ruime meerderheid, kiest voor de presentatie van het totaalresultaat in de vorm van twee afzonderlijke overzichten. Binnen deze groep kan dan nog weer onderscheid gemaakt worden tussen presentatie van beide overzichten op één pagina of op verschillende pagina's, waarbij opnieuw een ruime meerderheid kiest voor presentatie op twee pagina's.

Gezien de weerstand tegen de 'single-statement approach' is het opmerkelijk dat inmiddels 15% van de onderzochte ondernemingen hiervoor kiest. Uit eerder onderzoek van Backhuijs en Knoops (2011) bleek dat

Tabel 5 Presentatie-opties en OCI als percentage van nettoresultaat (gemiddeld)

	n	%	n	%	OCI absoluut	OCI positief	OCI negatief
Twee afzonderlijke overzichten:							
op verschillende pagina's	55	73			33%	27%	-40%
op één pagina	9	12			27%	2%	-40%
totaal			64	85			
Eén overzicht			11	15	3%	1%	-5%
Totaal			75	100	28%	22%	-35%

over 2010 slechts 3% van een onderzoekspopulatie van grote Europese ondernemingen koos voor een geïntegreerde ('single statement') presentatie. Deze resultaten zijn niet rechtstreeks te vergelijken met die van het huidige onderzoek, omdat er aanwijzingen zijn dat de presentatiekeuze samenhangt met omvang. Van de elf jaarrekeningen uit dit onderzoek met één overzicht maakt slechts één onderneming (4%) deel uit van de AEX-index, drie (12%) van de AMX en zeven (28%) van de AScX. Een verklaring hiervoor kunnen we niet geven. Wel kunnen we stellen dat de 'single-statement'-presentatie inmiddels niet meer een uitsluitend theoretische mogelijkheid is, maar onderdeel van de verslaggevingspraktijk aan het worden is.²³

Tabel 5 laat verder zien dat, bij ondernemingen die kiezen voor twee overzichten, OCI gemiddeld genomen relatief groot is ten opzichte van het nettoresultaat. Dit blijkt zowel wanneer geen rekening wordt gehouden met het teken van de resultaten (absolute impact) als wanneer afzonderlijk wordt gekeken naar positief dan wel negatief OCI in verhouding tot het absolute nettoresultaat (positieve impact respectievelijk negatieve impact van OCI).

Omdat de langlopende discussie over één of twee statements nog niet is afgesloten zien we geen grond om het één of het ander als 'best practice' aan te wijzen.

4.2 Recycling

Bij de presentatie van OCI in het primaire statement maakt de onderneming onderscheid tussen posten die gerecycled zullen worden bij realisatie en items die niet gerecycled zullen worden (IAS 1.82A). Op drie na zien we in alle jaarrekeningen (96%) dit onderscheid, of, wanneer het om slechts één item gaat, staat in de omschrijving ervan of recycling wel of niet van toepassing is. Eén van de drie jaarrekeningen die geen aandacht geeft aan recycling heeft voor zowel het boekjaar als de vergelijkende cijfers alleen OCI-posten van nihil, waardoor een verdere uitsplitsing niet aan de orde is.²⁴ De andere twee hadden in de presentatie wel aandacht kunnen geven aan recycling. Of hier al dan niet sprake zou zijn van materiële informatie, hebben we niet kunnen beoordelen.

4.3 Presentatie van winstbelastingen

Een interessante optie voor de presentatie van OCI betreft de weergave van eventuele winstbelasting over de posten van OCI. Een jaarrekening toont per component van OCI de bijbehorende belasting, hetzij in het overzicht van OCI, hetzij in de toelichting (IAS 1.90). Hierbij kan ervoor worden gekozen om OCI-posten netto (na belasting) te presenteren, of bruto (voor belasting), met vermelding van het totale belastingbedrag voor deze posten. In dit laatste geval wordt de belasting gealloceerd aan posten die gerecycled en die niet gerecycled zullen worden (IAS 1.91). De bedoeling hiervan is dat geen van beide opties de onderneming ontslaat van de verplichting om de belasting per component van OCI in haar jaarrekening te vermelden. Bij de netto-presentatie gebeurt dit in de toelichting. Bij de bruto-presentatie kan het zijn dat er per groep (recycling of niet) slechts één OCI-item is, waarmee in het OCI-statement zelf aan de verplichting kan worden voldaan. Zijn er meer items per groep dan wordt nader uitgesplitst in de toelichting.²⁵

Tabel 6 laat zien dat het 'net of tax' presenteren van de items in het OCI-statement in de meeste jaarrekeningen (door 32 ondernemingen, 43%) voorkomt. De bruto-presentatie zoals bedoeld in IAS 1.91(b) wordt toegepast in 27 jaarrekeningen (36%). Hierbij wordt dan de belastingpost per subgroep (wel of geen recycling) opgenomen. In 14 jaarrekeningen (19%) is gekozen voor een optie die niet met zoveel woorden in IAS 1 genoemd wordt, namelijk een bruto-presentatie met afzonderlijke vermelding van de belasting gerelateerd aan elke post. De éne onderneming die bruto presenteert met één ongedeelde belastingpost toont een belastingbedrag van nihil (ook in de vergelijkende cijfers) in welk geval naar onze mening allocatie inderdaad overbodig lijkt.

Van de 32 jaarrekeningen die de OCI-posten netto presenteren, geven er 15 (47%) in de toelichting informatie over de belasting per OCI-post. Deze informatie is niet altijd eenvoudig te vinden, en het is dus denkbaar dat het aantal ondernemingen dat deze informatie ver-

Tabel 6 Presentatie van belastingen

	n	%
OCI-posten na belastingen (netto)	32	43
OCI-posten vóór belastingen (bruto) met belasting per subgroep op basis van recycling	27	36
OCI-posten vóór belasting (bruto) met afzonderlijke vermelding van belasting per post	14	19
OCI-posten vóór belasting (bruto) met één totale belastingpost	1	1
OCI nihil (alle gepresenteerde jaren)	1	1
Totaal	75	100

strekt groter is. Vaak is de informatie opgenomen onder de toelichting op de belastingen in de winst-en-verliesrekening of de balans, maar soms ook in de toelichting op de afzonderlijke OCI-posten, onder de mutaties in de reserves, of een enkele keer in het overzicht van mutaties in het eigen vermogen. Bij drie jaarrekeningen vermoeden we dat deze informatie niet gegeven wordt omdat er sprake is van slechts één OCI-post waarover mogelijk geen belastinglast verwerkt wordt.²⁶ Bij één jaarrekening troffen we in zo'n geval een mededeling in de toelichting aan dat er geen belastingeffecten waren op OCI-posten. We merken op dat het met name de uiteenlopende presentatie van belastingen is die het bewerkelijk maakt om OCI-posten te betrekken in een vergelijkende financiële analyse op basis van jaarrekeningen.

Als best practice in dit verband noemen we de jaarrekening van Amsterdam Commodities (figuur 1). In het OCI-statement wordt met een duidelijke voetnootverwijzing ('The income tax relating to each component of other comprehensive income is disclosed in Note 25') aangegeven waar de informatie over belastingen te vinden is. In de toelichting worden vervolgens zowel de bruto- als de nettobedragen weergegeven. Op deze manier komt de informatie beter tot zijn recht dan wanneer, zoals een deel van de ondernemingen doet, in de toelichting uitsluitend de belastingbedragen worden vermeld die de lezer vervolgens zelf weer moet relateren aan de posten in het OCI-statement.

4.4 OCI van deelnemingen en joint ventures

Afzonderlijk wordt vermeld het aandeel in OCI van niet-geconsolideerde deelnemingen en joint ventures die op basis van de equity method verwerkt worden in de jaarrekening. Daarbij wordt dit aandeel in OCI dan gesplitst in het deel dat gerecycled kan worden, en het deel waarvoor dit niet geldt (IAS 1.82A). Tabel 7 laat zien dat in een meerderheid van de jaarrekeningen (55%) in het OCI-statement niet is opgenomen welk deel van OCI bestaat uit het aandeel in het OCI van niet-geconsolideerde deelnemingen en/of joint ven-

tures. Het betreft hier jaarrekeningen waaruit elders blijkt dat wel sprake is van dit type kapitaalbelangen, maar het is natuurlijk denkbaar dat het OCI van deze belangen nihil (of immaterieel) is. Een andere grote groep jaarrekeningen (22%) presenteert het aandeel in het OCI van deelnemingen en/of joint ventures als één (of twee) line items toegerekend per subgroep (recyclebaar/niet recyclebaar). Slechts enkele jaarrekeningen (9%) verschaffen een gedetailleerdere specificatie naar individuele items in het OCI overzicht. Dit is niet verplicht volgens IAS 1, en hoe zinvol dit is hangt af van de materialiteit van deze posten.

4.5 Verwijzing naar de toelichting

Het is een verplichting, en geen optie, om bij de posten in de primaire overzichten verwijzingen op te nemen naar de bijbehorende informatie in de toelichting (IAS 1.113). Opmerkelijk is daarom dat in alle jaarrekeningen (100%) vanuit de winst-en-verliesrekening en vanuit de balans verwijzingen naar de genummerde paragrafen in de toelichting zijn opgenomen, maar dat dit in slechts 41 jaarrekeningen (55%) voor één of meer OCI-posten gebeurt. Hierin is wel enige systematiek te onderkennen in de zin dat de omvang van OCI in jaarrekeningen zonder verwijzingen doorgaans wat kleiner is.²⁷ Maar op zich is dat geen reden om de verwijzingen achterwege te laten, omdat we ook bij relatief kleine posten in de winst-en-verliesrekening verwijzingen hebben gezien. Het lijkt er daarom meer op dat in een deel van de jaarrekeningen het OCI-overzicht toch een andere, wellicht meer secundaire, status heeft dan de winst-en-verliesrekening en de balans. Ook in de jaarrekeningen met OCI op één pagina samen met de winst-en-verliesrekening (in één of twee overzichten) is het beeld gemengd en blijven in iets meer dan de helft (11 van 20 jaarrekeningen) de verwijzingen bij OCI-posten achterwege terwijl deze wel worden opgenomen bij posten van de winst-en-verliesrekening.

Het opnemen van verwijzingen zou niet alleen het gevolg moeten zijn van een formele verplichting, maar vooral van een wens om de lezer van de jaarrekening

Figuur 1 Best practice toelichting belasting over OCI: Amsterdam Commodities N.V., Annual Report 2016, p. 94

Tax components OCI	2016			2015		
	Before tax	Tax credit	After tax	Before tax	Tax credit	After tax
Cash flow hedges	(540)	135	(405)	(505)	126	(379)
Currency translation adjustments (CTA)	1 546	-	1 546	5 265	-	5 265
CTA on goodwill	1 103	-	1 103	3 515	-	3 515
Remeasurement gains/(losses) on defined benefit plans	(105)	26	(79)	184	(46)	138
Total	2 004	161	2 165	8 459	80	8 539

Tabel 7 Presentatie van aandeel niet-geconsolideerde deelnemingen/joint ventures in het OCI

	n	%	n	%
Wel vermelding:				
Specificatie naar individuele items	7	9		
Eén (of twee) line items, toegerekend aan subgroep	16	22		
Eén line item, niet toegerekend aan subgroep	1	1		
			24	32
Geen afzonderlijke vermelding			41	55
Niet van toepassing (geen niet-geconsolideerde deelnemingen of joint ventures)			10	13
Totaal			75	100

Figuur 2 Best practice verwijzing naar toelichting: Vopak, Annual Report 2016, p. 121**Consolidated Statement of Comprehensive Income**

In EUR millions	Note	2016	2015
Net profit		579.6	326.7
Exchange differences on translation of foreign operations	5.2, 5.4	37.7	50.6
Net investment hedges	5.2	-18.2	-65.2
Use of exchange rate differences on translation of foreign operations and use of net investment hedges	5.2, 5.4	0.5	0.8
Effective portion of changes in fair value of cash flow hedges	5.2	-0.8	26.2
Use of effective portion of cash flow hedges to statement of income	5.2	-5.5	-5.1
Share in other comprehensive income of joint ventures and associates	5.2	-1.1	13.3
Other comprehensive income that may be reclassified to statement of income in subsequent periods		12.6	20.6
Remeasurement of defined benefit plans	5.3, 7.2, 8.4	-26.2	72.2
Other comprehensive income that will not be reclassified to statement of income in subsequent periods		-26.2	72.2
Other comprehensive income, net of tax		-13.6	92.8
Total comprehensive income		566.0	419.5
<i>Attributable to:</i>			
Holders of ordinary shares		518.7	369.9
Non-controlling interests		47.3	49.6
Total comprehensive income		566.0	419.5

Items are disclosed net of tax. The income tax relating to each component of other comprehensive income is disclosed in [note 7.1](#).

behulpzaam te zijn. Daarom vermelden we als best practice de jaarrekening van Vopak (figuur 2). De meeste jaarrekeningen met verwijzingen in het OCI-statement maken niet duidelijk of sprake is van verwijzingen naar inhoudelijke bespreking van de OCI-posten (bijvoorbeeld de toelichting op pensioenen) dan wel naar de eventuele toelichtingen op belastingen op OCI-items. Vopak lost dit op door dubbele verwijzingen, zowel per regel (naar de inhoudelijke toelichting) als met een voetnoot die duidelijk verwijst naar de belastingaspecten. Daar komt bij dat vanuit de toelichting

op de belasting over OCI weer wordt verwezen naar de toelichtingsnummers op de afzonderlijke OCI-posten. Dit maakt het navigeren door de jaarrekening wel erg gemakkelijk.

4.6 Gegevens per aandeel

De winst per aandeel en de verwaterde ('diluted') winst per aandeel worden gepresenteerd als onderdeel van de geconsolideerde winst-en-verliesrekening volgens de bepalingen van IAS 33 *Earnings per share*. IFRS kent geen vereiste om OCI per aandeel of total comprehen-

sive income per aandeel te tonen, maar staat dit wel toe (IAS 33.73). De IASB heeft wel gesproken over de wenselijkheid van een verplichte presentatie, maar heeft hier vanaf gezien in afwachting van verdere bezinning op de aard van OCI en op de betekenis van bedragen per aandeel.²⁸ Gezien de volatiliteit van veel OCI-items is, bijvoorbeeld, niet duidelijk in hoeverre cijfers over OCI (of total comprehensive income) per aandeel bruikbaar zijn in de praktijk van de financiële analyse. Desondanks staan in twee jaarrekeningen (3%) bedragen voor de total comprehensive income per aandeel en verwaterd (diluted) comprehensive income per aandeel, in het ene geval als onderdeel van een 'single-statement'-presentatie, in het andere geval als onderdeel van een 'two-statement'-presentatie op één pagina. Strikt genomen vereist IAS 33.73 dat deze getallen in de toelichting worden opgenomen, maar aannemelijk is dat deze restrictie vooral is opgenomen met het oog op non-GAAP bedragen per aandeel.²⁹ We zijn van mening dat presentatie van total comprehensive income per aandeel als onderdeel van de 'primary financial statements' in de geest van IFRS is, maar zien geen reden om dit verplicht te stellen.

5 OCI-statement en overzicht van mutaties in eigen vermogen

De OCI-posten zijn onderdeel van de totale mutaties in het eigen vermogen gedurende het boekjaar en worden dus, op een of andere manier, ook opgenomen in het overzicht van mutaties in het eigen vermogen. De essentie van dit laatste overzicht is dat begin- en eindstand van eigen vermogen worden getoond, gesplitst naar de verschillende componenten van het eigen vermogen, en dat de wijzigingen per component worden verklaard naar de verschillende typen mutaties: nettoresultaat, OCI, transacties met eigenaren, en effecten van stelselwijzigingen of foutenherstel. Het verband tussen enerzijds het OCI-statement en anderzijds het overzicht van mutaties in eigen vermogen is niet heel duidelijk in de IFRS terug te vinden. In ieder geval bevat het overzicht van mutaties in eigen vermogen wat betreft OCI ten minste (IAS 1.106):

- het total comprehensive income over de periode, gesplitst in het deel dat toekomt aan de aandeelhouders van de moeder en aan de minderheidsaandeelhouders van geconsolideerde deelnemingen; en
- per component van het eigen vermogen een aansluiting van begin- en eindstand die in elk geval gesplitst is in wijzigingen uit hoofde van nettoresultaat en OCI.

Daarnaast is aangegeven dat de componenten van het eigen vermogen 'bijvoorbeeld' de cumulatieve standen omvatten van elke categorie van OCI en ingehouden winst (IAS 1.108). Dit suggereert dat in het overzicht

van mutaties in het eigen vermogen alle posten van OCI weer afzonderlijk getoond worden omdat ze anders niet gerelateerd kunnen worden aan hun cumulatieve standen. Anderzijds is niet zonder meer duidelijk dat voor alle OCI-posten afzonderlijke cumulatieve standen worden gepresenteerd. Dit is wel het geval voor, bijvoorbeeld, omrekeningsverschillen op buitenlandse deelnemingen (IAS 21.52(b)), maar niet voor posten die niet gerecycled zullen worden, zoals uit hoofde van actuariële winsten en verliezen (IAS 19.122). Hoe het ook zij, er is flexibiliteit omdat de mutaties in componenten van eigen vermogen als gevolg van elk van de afzonderlijke OCI-posten hetzij in het overzicht van mutaties in het eigen vermogen, hetzij in de toelichting worden opgenomen (IAS 1.106A). De verhouding tussen de minimumvereisten van IAS 1.106 en de optie van IAS 1.106A had wellicht beter geformuleerd kunnen worden. Maar de geschiedenis van IAS 1.106A maakt duidelijk dat het de IASB erom te doen was om flexibiliteit te geven, zolang elke OCI-post maar ergens terug te vinden is in een aansluiting van de bijbehorende component(en) van het eigen vermogen.³⁰

De bedoelde flexibiliteit is terug te vinden in een verscheidenheid aan presentatiewijzen voor de OCI-posten in het overzicht van mutaties in eigen vermogen. Deze verscheidenheid hangt uiteraard ook samen met verscheidenheid in de frequentie en verschillende combinaties waarin de OCI-posten voorkomen. Wat vrijwel niet varieert is dat het mutatieoverzicht eigen vermogen is opgebouwd uit kolommen die de componenten van eigen vermogen weergeven, en regels (of rijen) die de verschillende soorten mutaties weergeven.³¹ Binnen deze basisopzet zijn de waargenomen 'uitersten':

- Opname van één ongedifferentieerde regel 'total comprehensive income', die wordt gesplitst over slechts twee kolommen, te weten ingehouden winst en 'overige reserves'.
- Opname van alle OCI-posten als afzonderlijke regels (naast een regel 'winst of verlies' of 'nettoresultaat' en al dan niet met tussentellingen voor 'OCI' en 'total comprehensive income'), gesplitst naar afzonderlijke kolommen (reserves) per OCI-post.

We hebben niet getracht om de frequenties waarmee de verschillende varianten tussen deze twee uitersten voorkomen te tellen. Het lijkt ons in de hiervoor geschetste geest van IAS 1 dat ondernemingen hier keuzes kunnen maken om hun specifieke informatie zo effectief mogelijk tot uitdrukking te brengen. Wel merken we op basis van wat we hebben gezien het volgende op.

Het lijkt ons wenselijk dat relatief gedetailleerde informatie over de samenstelling van OCI in het OCI-statement wordt gegeven, en niet in het mutatieoverzicht

Figuur 3 Best practice verdeling informatie over OCI-statement en mutatieoverzicht eigen vermogen: Ahold Delhaize, Annual Report 2016, pp. 112, 114.

Panel A: Consolidated statement of comprehensive income

€million	Note	2016	2015
Net income		830	851
Remeasurements of defined benefit pension plans			
Remeasurements before taxes - income (loss)	23	(146)	(53)
Income taxes	10	47	11
Other comprehensive income (loss) that will not be reclassified to profit or loss		(99)	(42)
Currency translation differences in foreign interests:			
Continuing operations		408	450
Income taxes	10	-	(1)
Cash flow hedges:			
Fair value result for the period		(17)	39
Transfers to net income	21	179	(27)
Income taxes	10	(41)	(3)
Non-realized gains (losses) on financial investments available-for-sale			
Fair value result for the period		(7)	-
Income taxes	10	1	-
Other comprehensive income of joint ventures - net of income taxes:			
Share of other comprehensive income from continuing operations	14	-	1
Other comprehensive income reclassifiable to profit or loss		523	459
Total other comprehensive income		424	417
Total comprehensive income attributable to common shareholders		1,254	1,268
Attributable to:			
Common shareholders		1,254	1,269
Non-controlling interests		-	(1)
Total comprehensive income attributable to common shareholders		1,254	1,268
Attributable to:			
Continuing operations		1,254	1,266
Discontinued operations	5	-	2
Total comprehensive income attributable to common shareholders		1,254	1,268

eigen vermogen. Het is minder logisch om, zoals we enkele keren aantreffen, in het OCI-statement alleen nettobedragen voor de afzonderlijke OCI-posten te geven, terwijl in het overzicht van mutaties eigen vermogen afzonderlijk de bijbehorende belastingposten worden getoond en/of de posten die naar het nettoresultaat zijn gerecycled. Een gedetailleerde presentatie in het OCI-statement en een meer gecondenseerde presentatie in het overzicht van mutaties in eigen vermogen lijkt ons nuttig zowel voor het inzicht in OCI, als voor de overzichtelijkheid van het overzicht van mutaties in eigen vermogen dat gemakkelijk complex kan worden met een veelheid van rijen en kolommen.

In het verlengde hiervan lijkt het ons wenselijk om het OCI-statement en het overzicht van mutaties in eigen vermogen elkaar te laten aanvullen. Anders gezegd, het is wat ons betreft niet zo zinvol om informatie die al gedetailleerd in het OCI-statement is gegeven nog eens te herhalen in het overzicht van mutaties in eigen vermogen. Wat we bedoelen wordt geïllustreerd in de jaar-

rekening van Ahold Delhaize (figuur 3). Het OCI-statement geeft een gedetailleerd inzicht in de verschillende OCI-posten, terwijl de presentatie in het overzicht van mutaties eigen vermogen beknopt is gehouden. In dit laatste overzicht is door middel van lay-out een duidelijk onderscheid gemaakt tussen mutaties uit hoofde van total comprehensive income en andere mutaties. In dit geval is het vrij gemakkelijk voor een lezer die enigszins op de hoogte is van de betekenis en verwerkingswijze van de verschillende OCI-posten onder IFRS om zonder verdere toelichting of uitsplitsing het verband te zien tussen de OCI-bedragen in beide overzichten. In die zin betitelen we deze presentatie als best practice. Voor andere ondernemingen kan een uitgebreidere presentatie nodig zijn om te voorkomen dat de lezer te veel moet puzzelen om te zien hoe dezelfde OCI-posten in de twee overzichten terugkomen.

Ongeacht de gekozen presentatie zullen uiteindelijk alle OCI-posten ergens afzonderlijk een plaats vinden

Panel B: Consolidated statement of changes in equity

€million	Note	Share capital	Additional paid-in capital	Currency translation reserve	Cash flow hedging reserve	Other reserves including accumulated deficit	Equity attributable to common shareholders
Balance as of December 28, 2014		9	6,844	(103)	(132)	(1,774)	4,844
Net income attributable to common shareholders		-	-	-	-	852	852
Other comprehensive income (loss)		-	-	449	9	(41)	417
Total comprehensive income attributable to common shareholders		-	-	449	9	811	1,269
Dividends		-	-	-	-	(396)	(396)
Share buyback		-	-	-	-	(161)	(161)
Cancellation of treasury shares		(1)	(785)	-	-	786	-
Share-based payments		-	-	-	-	66	66
Balance as of January 3, 2016	20	8	6,059	346	(123)	(668)	5,622
Net income attributable to common shareholders		-	-	-	-	830	830
Other comprehensive income (loss)		-	-	408	121	(105)	424
Total comprehensive income attributable to common shareholders		-	-	408	121	725	1,254
Dividends		-	-	-	-	(429)	(429)
Issuance of shares		5	10,756	-	-	-	10,761
Capital repayment		-	(1,013)	-	-	12	(1,001)
Share-based payments		-	-	-	-	74	74
Share in joint venture's transactions with non-controlling interests	14	-	-	-	-	(5)	(5)
Balance as of January 1, 2017	20	13	15,802	754	(2)	(291)	16,276

in een aansluiting tussen begin- en eindstand van een vermogenscomponent (conform IAS 1.106 en 106A). In totaal 49 jaarrekeningen (65%) voldoen hieraan. Daarnaast laat nog één jaarrekening over het verslagjaar en in de vergelijkende cijfers een OCI van nihil zien. Van de jaarrekeningen die voldoen geeft ruim de helft (27 jaarrekeningen) alle informatie in het overzicht van mutaties in eigen vermogen. De andere 22 doen dit (deels) in de toelichting. Overigens is de grens tussen 'voldoen' en 'niet voldoen' hier soms een kwestie van beoordeling. Sommige jaarrekeningen voldoen naar onze mening niet omdat hierin bijvoorbeeld twee OCI-posten gecombineerd in de mutatie van één reserve worden getoond. Afhankelijk van de situatie is dat met enig rekenen vaak wel weer te herleiden naar de in het OCI-statement gepresenteerde bedragen, maar dat lijkt niet de bedoeling van IAS 1. In andere gevallen worden aansluitingsoverzichten gegeven voor sommige maar niet alle voor OCI relevante reserves. Vijf jaarrekeningen (7%) geven de gevraagde aansluitingen in de enkelvoudige jaarrekening. Naar onze mening is dit mogelijk mits door verwijzing voldoende duidelijk wordt gemaakt welke informatie in de enkelvoudige jaarrekening dan gezien moet worden als onderdeel van de geconsolideerde jaarrekening.

6 Presentatie van OCI in enkelvoudige jaarrekening bij toepassing van optie 3

Van de onderzochte jaarrekeningen zijn er elf van beursgenoteerde moedermaatschappijen (15%) die naar het recht van een andere jurisdictie zijn opge-

richt.³² Deze ondernemingen passen de nationale wet- en regelgeving van die jurisdictie toe bij het opstellen van hun enkelvoudige jaarrekening. De overige 64 ondernemingen (85%) hebben een Nederlandse rechtspersoon als moedermaatschappij en maken hun enkelvoudige jaarrekening op volgens Nederlandse wet- en regelgeving. De Nederlandse wet- en regelgeving biedt aan de beursgenoteerde onderneming de mogelijkheid haar enkelvoudige jaarrekening op te stellen conform een van de volgende mogelijkheden (art. 2:362 lid 8 BW en RJ 100.104)³³:

- Titel 9 Boek 2 BW zonder toepassing van de optie om de waarderingsgrondslagen te hanteren die in de geconsolideerde jaarrekening zijn toegepast (in RJ 100.104 e.v. genoemd 'optie 2');
- Titel 9 Boek 2 BW met toepassing van de optie om de waarderingsgrondslagen te hanteren die de onderneming heeft toegepast in de geconsolideerde jaarrekening (in RJ 100.104 e.v. genoemd 'optie 3'); of
- IFRS (in RJ 100.104 e.v. genoemd 'optie 4').

Van de door ons onderzochte 64 jaarrekeningen van Nederlandse ondernemingen stellen twee (3%) hun enkelvoudige jaarrekening op basis van IFRS ('optie 4') op en één (2%) stelt haar enkelvoudige jaarrekening op volgens Titel 9 boek 2 BW ('optie 2'). De overige 61 ondernemingen (95%) maken gebruik van 'optie 3' waarbij in de enkelvoudige jaarrekening dezelfde grondslagen worden gebruikt als in de geconsolideerde jaarrekening.

In het vervolg van deze paragraaf richten we ons op

deze 61 jaarrekeningen van de ondernemingen die optie 3 toepassen. In dit artikel bespreken we uitsluitend de vraag of en zo ja op welke manier het OCI-concept uit de geconsolideerde jaarrekening doorwerkt in de enkelvoudige jaarrekening. In de enkelvoudige jaarrekening heeft het OCI-begrip, ook bij toepassing van optie 3, formeel geen status, zoals aangegeven in paragraaf 2. Titel 9 Boek 2 BW en de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving kennen wat betreft de enkelvoudige jaarrekening alleen de balans en de winst-en-verliesrekening en dus 'rechtstreekse mutaties in het eigen vermogen'.³⁴ In de enkelvoudige jaarrekening wordt als onderdeel van de toelichting een overzicht van mutaties in het eigen vermogen opgenomen (art. 2:378 BW).

Eén van de onderzochte ondernemingen (2%) die optie 3 toepassen neemt ook in de enkelvoudige jaarrekening op vrijwillige basis een OCI-statement op (zie tabel 8), naast een winst-en-verliesrekening en een overzicht van mutaties in het eigen vermogen.

Hoewel er geen verplichting is om bepaalde mutaties in het eigen vermogen in de enkelvoudige jaarrekening te bestempelen als OCI-posten, zijn we van mening dat het bij toepassing van optie 3 voor de hand ligt om een enkelvoudige presentatie van eigen-vermogensmutaties te kiezen die tot uitdrukking brengt dat het enkelvoudig en geconsolideerd in principe om dezelfde mutaties gaat. Dat betekent dat we er de voorkeur aan geven dat in de enkelvoudige jaarrekening OCI-posten wel als zodanig benoemd worden, ook al worden ze niet in een apart overzicht getoond. Hier zien we in de praktijk echter een aanzienlijke diversiteit.

Wat niet verschilt is dat de overige 60 jaarrekeningen een enkelvoudige winst-en-verliesrekening presenteren die sluit met het saldo van de geconsolideerde winst-en-verliesrekening (dan wel het nettoresultaat in geval van een geïntegreerd overzicht van het total comprehensive income), gecorrigeerd voor belangen van minderheidsaandeelhouders.³⁵ Toepassing van gelijke grondslagen in beide jaarrekeningen gaat dus gepaard met dezelfde classificatie van baten en lasten als posten van winst en verlies.

Voor deze 60 jaarrekeningen is dus de vraag aan de orde of de vermogensmutaties die geconsolideerd als posten van OCI worden gepresenteerd ook enkelvoudig

zo benoemd worden. In een deel van de jaarrekeningen (18 jaarrekeningen, 29% van de optie-3 toepassingen) wordt in de toelichting op de enkelvoudige jaarrekening voor wat betreft mutaties in het eigen vermogen verwezen naar de (toelichting op de) geconsolideerde jaarrekening. Hier doet zich dus niet de vraag voor hoe en onder welke naam de OCI-posten in de enkelvoudige jaarrekening gepresenteerd worden. Deze oplossing is in zekere zin het tegengestelde van wat bedoeld wordt in art. 2:411 lid 2 BW, waarin wordt aangegeven dat juist in de geconsolideerde jaarrekening het eigen vermogen niet nader hoeft te worden uitgesplitst (zie ook art. 2:410 lid 1 2 BW in combinatie met art. 2:378 boek 2 BW). Echter, omdat het doel van optie 3 is om het eigen vermogen geconsolideerd en enkelvoudig in omvang gelijk te laten zijn, en omdat vermogensmutaties onder IFRS in de geconsolideerde jaarrekening in elk geval moeten worden toegelicht, is te begrijpen dat ondernemingen dezelfde informatie niet twee keer willen geven en in plaats daarvan een verwijzing opnemen.

Daarbij is het echter wel zo dat de toerekening van OCI-posten aan componenten van het eigen vermogen tussen de enkelvoudige en de geconsolideerde jaarrekening kan verschillen. Dit betreft met name de onder Titel 9 Boek 2 BW vereiste afzonderlijke presentatie van wettelijke reserves, die niet op dezelfde manier onder IFRS is vereist. Dit betekent bijvoorbeeld dat bij toepassing van optie 3 zowel in de enkelvoudige als in de geconsolideerde jaarrekening eenzelfde reserve omrekeningsverschillen buitenlandse deelnemingen ontstaat. Onder IFRS wordt dit getoond als een OCI-post (IAS 21.39) met toelichting van de mutaties in de bijbehorende reserve (IAS 21.52(b)) en onder Titel 9 Boek 2 BW wordt dezelfde post getoond als rechtstreekse mutatie in het eigen vermogen (art. 2:389 lid 8), onderdeel van een wettelijke reserve waarvan de mutaties eveneens worden toegelicht. Deze verschillen in presentatie zijn overbrugbaar, maar vragen wel enige aandacht bij het opstellen van de jaarrekening. In de meeste gevallen waarin vanuit de enkelvoudige jaarrekening wordt verwezen naar de geconsolideerde jaarrekening, is gekozen voor de mogelijkheid om alle vereiste informatie in het geconsolideerde overzicht van mutaties in eigen vermogen en/of de geconsolideerde toelichting op het eigen vermogen op te nemen. Drie onder-

Tabel 8 Presentatie van OCI-items in de enkelvoudige jaarrekening bij toepassing van optie 3

	n	%
OCI-posten opgenomen in enkelvoudig mutatieoverzicht eigen vermogen	42	69
Enkelvoudig OCI-statement	1	2
Géén (volledig) enkelvoudig mutatieoverzicht eigen vermogen; verwijzing naar geconsolideerde jaarrekening	18	29
Totaal	61	100

Figuur 4 Presentatie OCI in geconsolideerd en enkelvoudig overzicht mutaties eigen vermogen: NN Group, 2016 financial report, p. 55 en p. 155

Consolidated statement of changes in equity (2016)

	Share capital	Share premium	Reserves	Total Shareholders' equity (parent)	Minority interest	Undated subordinated notes	Total equity
Balance as at 1 January	40	12,153	8,276	20,469	9	986	21,464
Unrealised revaluations available-for-sale investments and other			2,425	2,425			2,425
Realised gains/losses transferred to the profit and loss account			-230	-230			-230
Changes in cash flow hedge reserve			406	406			406
Deferred interest credited to policyholders			-659	-689			-689
Share of other comprehensive income of associates and joint ventures			3	3			3
Exchange rate differences			-7	-7	2		-5
Remeasurement of the net defined benefit asset/liability			-13	-13			-13
Unrealised revaluations property in own use			-2	-2			-2
Total amount recognised directly in equity (Other comprehensive income)	0	0	1,893	1,893	2	0	1,895
Net result for the period			1,189	1,189	1		1,190
Total comprehensive income	0	0	3,082	3,082	3	0	3,085
Dividend			-298	-298			-298
Purchase/sale of treasury shares			-503	-503			-503
Employee stock option and share plans			-10	-10			-10
Coupon on undated subordinated notes			-34	-34			-34
Balance as at 31 December	40	12,153	10,513	22,706	12	986	23,704

Parent company statement of changes in equity

	Share capital	Share premium	Share of associates reserve	Other reserves ¹	Shareholders' equity	Undated subordinated notes	Total equity
Balance as at 1 January 2016	40	12,153	8,546	-270	20,469	986	21,455
Unrealised revaluations available-for-sale investments and other			2,487	-62	2,425		2,425
Realised gains/losses transferred to the profit and loss account			-230		-230		-230
Changes in cash flow hedge reserve			406		406		406
Deferred interest credited to policyholders			-689		-639		-689
Share of other comprehensive income of associates and joint ventures			3		3		3
Exchange rate differences			-7		-7		-7
Remeasurement of the net defined benefit asset/liability			-13		-13		-13
Unrealised revaluations property in own use			-2		-2		-2
Total amount recognised directly in equity (Other comprehensive income)	0	0	1,955	-62	1,893	0	1,893
Net result for the period				1,189	1,189		1,189
Total comprehensive income	0	0	1,955	1,127	3,082	0	3,082
Transfers to/from associates			242	-242	0		0
Dividend				-298	-298		-298
Purchase/sale of treasury shares				-503	-503		-503
Employee stock option and share plans				-10	-10		-10
Coupon on undated subordinated notes				-34	-34		-34
Balance as at 31 December 2016	40	12,153	10,743	-230	22,706	986	23,692

¹ Other reserves include Retained earnings and Unappropriated result.

nemingen geven, ondanks de algemene verwijzing naar de geconsolideerde jaarrekening, ook enige informatie in de toelichting op de enkelvoudige jaarrekening, met name wat betreft de toerekening van OCI-posten respectievelijk rechtstreekse mutaties in het eigen vermogen aan de verschillende reserves. Naar onze mening kan de informatievoorziening over vermogensmutaties hierdoor fragmentarisch worden, wat de leesbaarheid niet ten goede komt. Géén van de drie maakt in de toelichting op de mutaties in de reserves in de enkelvoudige jaarrekening gebruik van het OCI-begrip, ook niet impliciet: de mutaties die geconsolideerd als onderdeel van OCI worden gepresenteerd worden enkelvoudig in willekeurige volgorde in aansluitingsoverzichten getoond.

Bij de overige 42 toepassingen van optie 3 (69%) tonen de enkelvoudige jaarrekeningen een volledig overzicht van mutaties in het eigen vermogen. Afgezien van een verschillende rangschikking van de 'kolommen' (de indeling in reserves) met het oog op de presentatie van met name wettelijke reserves zouden ondernemingen er in principe voor kunnen kiezen om de indeling in regels (de verschillende typen mutaties) over te nemen uit het geconsolideerde overzicht, omdat, nog steeds bij optie 3, het in wezen om dezelfde mutaties gaat. Voor wat betreft de presentatie van OCI en nettoresultaat hanteren 17 ondernemingen (28%) dezelfde regelindeling in de enkelvoudige en de geconsolideerde jaarrekening. Dat kan nog steeds verschillende dingen betekenen, zoals aangegeven in paragraaf 5, met name: één regel voor het total comprehensive income, dan wel één regel voor het nettoresultaat en één regel voor OCI (al dan niet gevolgd door een totaalstelling), dan wel een uitsplitsing van OCI over de verschillende componenten. Net als in paragraaf 5 hebben we geen voorkeur, maar wel menen we dat eenzelfde presentatie enkelvoudig en geconsolideerd de inzichtelijkheid ten goede komt.

Wat betreft consistente presentatie noemen we twee 'best practices' ontleend aan de jaarrekeningen van NN Group (figuur 4) en ASMI (niet weergegeven). Voor NN is gekozen omdat hier duidelijk het enkelvoudige overzicht van mutaties in het eigen vermogen in hetzelfde formaat wordt gepresenteerd als in de geconsolideerde jaarrekening, dat wil zeggen als één van de primaire overzichten in plaats van als een tabel in de toelichting. Presentatie als een primair overzicht is op zich niet noodzakelijk, maar het hanteren van eenzelfde lay-out onderstreept wel de relatie tussen beide overzichten. Ook is de regelindeling nagenoeg identiek en worden enkelvoudig de OCI-posten als zodanig, en in dezelfde volgorde, gepresenteerd, met tussentellingen voor 'other comprehensive income' en 'total comprehensive income'. Zoals we eerder aangaven is het

niet per se noodzakelijk om in het overzicht van mutaties in het eigen vermogen alle OCI-posten afzonderlijk te tonen. Toch is deze presentatie wel effectief in het enkelvoudige mutatieoverzicht, omdat zo benadrukt kan worden dat vrijwel alle OCI-posten zich voordoen bij geconsolideerde deelnemingen. Dat geeft aan het enkelvoudige overzicht een toegevoegde waarde. Wel dient dan elders in de toelichting nadere informatie te worden gegeven over, bijvoorbeeld, de indeling in wettelijke en andere reserves.

De presentatie in de jaarrekening van ASMI is met het oog op de lengte van dit artikel niet weergegeven, maar hier is gekozen voor een andere opzet dan bij NN. ASMI toont het enkelvoudige overzicht van mutaties eigen vermogen als onderdeel van de toelichting, maar de lay-out is herkenbaar dezelfde als die van het geconsolideerde overzicht. De verschillende posten (regels) en de naamgeving ervan zijn enkelvoudig nagenoeg identiek aan die in het geconsolideerde overzicht wat betreft resultaat en OCI. Bij ASMI is gekozen voor samenvatting van de OCI-posten in één regel, wat ook voor de hand ligt gezien het feit dat zij uitsluitend betrekking hebben op omrekeningsverschillen. De kolomindeling is verschillend en is in de enkelvoudige jaarrekening gericht op afzonderlijke presentatie van de wettelijke reserves die geconsolideerd niet worden getoond.

Zoals uit het voorgaande blijkt gaat het bij deze 'best practices' niet om bijzonder ingewikkelde dingen. Het komt neer op bewuste keuzes om de eigenheid van de enkelvoudige jaarrekening en/of het verband met de geconsolideerde jaarrekening zo goed mogelijk tot uitdrukking te brengen. Dat het zinvol is om hier aandacht voor te vragen blijkt uit presentatievormen die we regelmatig hebben aangetroffen en die het zicht op de samenhang tussen OCI-posten in de enkelvoudige en de geconsolideerde jaarrekening onnodig belemmeren, zoals het gebruik van verschillende benamingen voor dezelfde posten of het tonen van dezelfde OCI-posten in een (kennelijk) willekeurige andere volgorde, of (enkelvoudig) afgewisseld met andere typen mutaties in eigen vermogen zoals dividenduitkeringen of op aandelen gebaseerde beloningen. Wanneer OCI-posten ook nog afwijkend worden onderverdeeld, zoals incidenteel voorkomt, kan het lastig worden om op dit punt de samenhang tussen de enkelvoudige en de geconsolideerde jaarrekening, zoals bedoeld met optie 3, te blijven zien.

7 Samenvatting, conclusies en aanbevelingen

Other comprehensive income (OCI) blijft een begrip met een wat halfslachtige status. Daarom deze verkenning van betekenis en presentatie ervan in de jaarrekeningen over 2016 van de 75 ondernemingen met een notering in de AEX, AMX of ASX. Hierbij hebben we

geen significante verschillen tussen bedrijfstakken vastgesteld.

Eenzijds blijkt die halfslachtigheid uit ons onderzoek doordat OCI een geaccepteerd onderdeel van het begrippenapparaat van IFRS is geworden. Ons onderzoek laat zien dat de prominente presentatie van OCI zoals door IFRS vereist, namelijk binnen de 'primary financial statements', door alle Nederlandse ondernemingen in hun jaarrekening wordt toegepast. Uit het onderzoek komt ook naar voren dat de grootte van de OCI-posten in de onderzochte jaarrekeningen niet altijd onbelangrijk is. Zo is in bijna 50% van de onderzochte jaarrekeningen het saldo van de OCI-posten negatief. In iets meer dan 50% van de onderzochte jaarrekeningen bedraagt OCI meer dan 10% ten opzichte van het absolute nettoresultaat. Voor in de AEX en AMX genoteerde ondernemingen is OCI meer dan 30% van het absolute nettoresultaat. Ook blijkt dat van de 65 ondernemingen die een positief nettoresultaat presenteren, er 34 (52%) een negatief OCI laten zien. De acceptatie van OCI zien we ook in de presentatie ervan binnen één overzicht van comprehensive income. Deze komt op meer dan een verwaarloosbare schaal (15%) voor en begint daarmee onderdeel van de verslaggevingspraktijk te worden. Overigens komt deze presentatie vaker voor bij ondernemingen met een notering in de AScX. Daarnaast komen bij deze AScX-ondernemingen relatief minder vaak de meest voorkomende OCI-posten voor; dat zijn die uit hoofde van toegezegd-pensioenregelingen (73%), omrekeningsverschillen van bedrijfsuitoefening in het buitenland (76%) en effectieve cash flow hedges (67%). Een enkele onderneming heeft OCI, en het verwante total comprehensive income, zich zelfs in zoverre eigen gemaakt dat zij over is gegaan tot niet-verplichte publicatie van cijfers per aandeel.

Anderzijds blijkt de halfslachtigheid van het OCI uit feit dat OCI nog steeds een containerbegrip is zonder duidelijke inhoudelijke omschrijving. Ook de lopende herziening van het conceptual framework zal hier naar verwachting geen einde aan maken. Dat voor een deel van de ondernemingen de rapportage van OCI niet veel meer dan een verplicht nummer is, blijkt misschien uit het feit dat lang niet altijd (in slechts 55% van de onderzochte jaarrekeningen) verwijzingen vanuit het OCI-statement naar de toelichting worden opgenomen, en uit een geregeld voorkomend kennelijk gebrek aan afstemming tussen de presentatie van OCI in de geconsolideerde jaarrekening en de presentatie van de corresponderende bedragen in de enkelvoudige jaarrekening bij toepassing van optie 3.

Het valt buiten het bestek van dit artikel om het verlossende woord te spreken over de toekomst van OCI. Het

is aan de IASB om daarover meer conceptuele duidelijkheid te geven. Wel kunnen we een aantal aanbevelingen geven om de presentatie van OCI zoals die vooralsnog in IFRS gestalte heeft gekregen effectiever te maken.

De IASB zou, als onderdeel van de lopende onderzoeksprojecten over 'disclosure' en 'primary financial statements' zowel de keuzemogelijkheden met betrekking tot de presentatie van OCI kunnen terugbrengen, als kunnen verduidelijken hoe het materialiteitsprincipe hier wordt toegepast. Het gaat ons hierbij niet om de keuze tussen één of twee statements, wat naar onze mening een triviaal probleem is. Belangrijker is bijvoorbeeld dat de informatie over belastingen nu zo uiteenlopend wordt gepresenteerd dat het tussen jaarrekeningen vergelijkbaar maken van de bedragen bewerkelijk is. Tegelijkertijd zou verduidelijkt kunnen worden hoe vereisten over, bijvoorbeeld, mutaties in posten van het eigen vermogen in samenhang met OCI toegepast worden in de vaak voorkomende situatie dat (alle of sommige) OCI-posten zeer klein zijn. De meeste ondernemingen lijken er nu van uit te gaan dat OCI-posten, ongeacht hun omvang, altijd ook afzonderlijk getoond en toegelicht moeten worden. Dit kan leiden tot complexe overzichten en toelichtingen.

De Raad voor de Jaarverslaggeving zou zich nader kunnen beraden op de consequenties van de toepassing van optie 3 voor de presentatie van mutaties in het eigen vermogen in de enkelvoudige jaarrekening, bijvoorbeeld door uit te leggen of het gebruik van het begrip OCI in deze context mogelijk, wenselijk of misschien wel verplicht is, of door aanbevelingen te doen voor presentatievormen waarmee het verband tussen de vermogensmutaties in de enkelvoudige jaarrekeningen en de OCI-posten in de geconsolideerde jaarrekening inzichtelijk wordt gemaakt.

Verslaggevende ondernemingen kunnen vaak de informatie over OCI beter toegankelijk maken. Het toevoegen van de genoemde verwijzingen vanuit het OCI-statement naar de toelichting is één aspect hiervan. Wellicht belangrijker is een overwogen keuze omtrent de bedoelingen van het OCI-statement, het overzicht van mutaties in eigen vermogen in de geconsolideerde jaarrekening, en de toelichting die past bij de materialiteit van de bedragen. Hierbij is van belang dat redundantie voorkomen wordt, en dat informatie over de opbouw van OCI vooral in het OCI-statement en niet primair in het mutatieoverzicht eigen vermogen wordt gegeven.

Bij toepassing van optie 3 zouden ondernemingen aandacht kunnen geven aan een keuze tussen een afzonderlijke toelichting op het eigen vermogen in de enkelvoudige jaarrekening dan wel een verwijzing naar een volledige toelichting in de geconsolideerde jaarrekening. Mengvormen waarbij de meeste informatie in de

geconsolideerde jaarrekening staat maar sommige informatie toch in de enkelvoudige jaarrekening lijken minder geschikt.

Bij een toelichting op het eigen vermogen in de enkelvoudige jaarrekening is het wenselijk OCI-posten hier zoveel mogelijk consistent te presenteren zodat het verband met de geconsolideerde jaarrekening, hetgeen ten

slotte beoogd wordt met toepassing van optie 3, ook gemakkelijk inzichtelijk is. Deze consistentie betreft dan zaken als de vormgeving en opbouw van het mutatie-overzicht eigen vermogen in beide jaarrekeningen, en het gebruik van dezelfde benamingen voor de afzonderlijke posten en de OCI-/total comprehensive income-terminologie in de enkelvoudige jaarrekening. ■

Mr. drs. J.B. Backhuijs RA is senior-director bij het vaktechnisch bureau PwC Accountants.

Prof. dr. C. Camfferman RA is hoogleraar Financial Accounting aan de Vrije Universiteit Amsterdam.

L.E. Oudshoorn MSc is student-assistent aan de Vrije Universiteit Amsterdam.

De auteurs hebben dit artikel op persoonlijke titel geschreven.

Noten

1 Voor Nederland kan gedacht worden aan de vorming van herwaarderingsreserves buiten het resultaat om, onder invloed van Limperg. Maar zie bijvoorbeeld ook het pleidooi voor rechtstreekse vermogensmutaties in *Verslaggeving verantwoording en voorlichting* (1962), pp 31-32. In de Verenigde Staten werd deze discussie sinds de jaren '40 gevoerd in termen van 'all-inclusive' versus 'current operating' concept of profit (zie bijvoorbeeld Kiger & Williams, 1977).

2 De Britse standaard FRS 3 (Accounting Standards Board, 1992) 'Reporting Financial Performance' uit 1992 was mogelijk de eerste standaard die een 'statement of total recognised gains and losses' verplicht stelde. Zie voor een overzicht van andere regelgeving uit de jaren '90 de discussion paper 'Reporting Financial Performance' (G4+1, 1999).

3 Exposure Draft ED/2015/3 'Conceptual Framework for Financial Reporting', mei 2015.

4 Deze in de praktijk gebruikelijke benaming volgt uit de behandeling van de wettelijke bepalingen omtrent de enkelvoudige jaarrekening in RJ 100.107, waar de mogelijkheid om gelijke grondslagen toe te passen wordt aangeduid als 'combinatie 3'.

5 Bij gebroken boekjaren is de jaarrekening gebruikt van het boekjaar eindigend tussen 1 april 2016 en 31 maart 2017.

6 Tevens is onderzocht of er sprake is van verschillen tussen bedrijfstakken, waarbij de bedrijfstakindeling van De Heer, Backhuijs & Ter Hoeven (2015) werd gehanteerd. Omdat deze analyses geen betekenisvolle verschillen aan het licht brachten worden deze in dit artikel niet gerapporteerd.

7 Je zou je daarom zelfs de vraag kunnen stel-

len waarom de posten die in het OCI-statement staan, überhaupt in het *comprehensive income* worden opgenomen en niet rechtstreeks in het eigen vermogen worden verwerkt onder het saldo van bijvoorbeeld *other comprehensive equity items*.

8 Zie bijvoorbeeld Brouwer (2016). Voor de aanvankelijke behandeling van OCI door het toenmalige IASC, zie Camfferman & Zeff (2007, p. 392-393).

9 IFRS Foundation, 'Conceptual Framework for Financial Reporting: Summary of Tentative Decisions', juni 2017, www.ifrs.org.

10 Het begrip 'comprehensive income' werd geïntroduceerd in Statement of Financial Accounting Concepts No. 3 *Elements of Financial Statements of Business Enterprises* (december 1980).

11 Zie bijvoorbeeld Brouwer (2016, p. 46).

12 Met het OCI-statement bedoelen we het gedeelte met de OCI-posten die hierin worden opgenomen zowel als onderdeel van het ene totaalresultaat als het afzonderlijke gedeelte van het totaalresultaat.

13 IAS 16.27 als oorspronkelijk gepubliceerd motiveert de 'OCI'-behandeling (toen nog omschreven als 'direct movement in equity') door er op te wijzen dat een waardeverandering van PPE 'is usually regarded as not available for distribution'.

14 Voor 'available for sale securities', zie FAS 115, Basis for Conclusions, paragraaf 93 en 94. De FASB onderkent daar dat inconsistentie (mismatch) in de verwerking van activa en bijbehorende verplichtingen een principiële rechtvaardiging kan geven voor de verwerking van ongerealiseerde waardeveranderingen van activa in OCI, maar verbindt aan deze verwerkingswijze niet de eis dat daadwerkelijk van een dergelijke

inconsistentie sprake dient te zijn. Wat betreft cash flow hedge accounting (voor verwachte transacties) ziet de FASB géén conceptuele rechtvaardiging. Het toestaan hiervan berust dan ook vooral op 'the widespread use of and demand for that accounting' (FAS 131, Basis for Conclusions, paragraaf 328).

15 Hier gaan we niet in op de mogelijkheid van vervroegde toepassing van IFRS 9.

16 Op de verwerking van posten in het OCI-statement op basis van IFRS 17 *Insurance Contracts*, dat vanaf 1 januari 2021 naar verwachting in de EU zal moeten worden toegepast, gaat deze bijdrage niet in.

17 Voor nadere uiteenzetting van de hierna genoemde passages uit IFRS 9 wordt verwezen naar de literatuur dienaangaande.

18 Zie bijvoorbeeld IFRS 9. BC4.148-162, BC5.21-28 en BC5.35-BC5.57.

19 Overigens dient de onderneming die op basis van de Nederlandse wetgeving en Richtlijnen voor de jaarverslaggeving haar jaarrekening opmaakt, in haar geconsolideerde jaarrekening een overzicht van het totaalresultaat op te nemen, hetzij als een afzonderlijk overzicht hetzij in de toelichting (zie RJ 265 *Overzicht van het totaalresultaat van de rechtspersoon*). Over opname van een dergelijk overzicht in de enkelvoudige jaarrekening zegt ook de Raad voor de Jaarverslaggeving niets.

20 Van de 55 ondernemingen die resultaten uit hoofde van pensioenregelingen rapporteren is dit resultaat in 45 gevallen negatief. De omrekeningsverschillen op vreemde valuta zijn in 35 van de 57 gevallen positief. Voor de pensioenresultaten is het verschil ten opzichte van een gelijkmatige (50/50) verdeling statistisch significant, voor

de omrekeningsverschillen niet. De (significante) correlatie tussen de twee componenten is -0,46. Uit dergelijke gegevens kan alleen geconcludeerd worden dat door compensatie de variantie van het totale OCI doorgaans kleiner zal zijn dan de variantie van de afzonderlijke componenten. Of, bijvoorbeeld, de overwegend negatieve resultaten op pensioenen het gevolg zijn van structureel te optimistische schatting van de parameters dan wel een gevolg van financiële of demografische ontwikkelingen in het boekjaar is op basis van deze gegevens niet te zeggen.

21 Voor het overige hebben we geen significante verschillen tussen bedrijfstakken vastgesteld.

22 Camfferman & Zeff (2007, pp. 392-393); Camfferman & Zeff (2015, pp. 120-125; 371-378; 599-603).

23 Bij een onderverdeling naar bedrijfstak zien we dat relatief vaak één overzicht voorkomt bij dienstverlenende (25%) en productie-ondernemingen (21%). Gezien de omvang van de populatie kunnen we niet spreken van significante verschillen.

24 De andere twee jaarrekeningen waarvan in tabel 1 is aangegeven dat OCI in 2016 nihil bedraagt geven wel OCI in de vergelijkende cijfers, inclusief de aanduiding of wel of geen recycling plaatsvindt.

25 Zie hiervoor ook IAS 12.81(ab) en ED/2010/5 (mei 2010), BC27-29.

26 Bijvoorbeeld in het geval van omrekeningsverschillen op buitenlandse deelnemingen indien hierover geen acute belasting verschuldigd is en geen latente belasting in aanmerking wordt genomen op grond van IAS 12.39 en IAS 12.44.

27 De mediaan van de absolute waarde van OCI gedeeld door nettowinst is 0,08 voor ondernemingen zonder verwijzing en 0,14 voor ondernemingen met verwijzingen.

28 Zie de berichtgeving in *IASB Update* van mei 2005 en mei 2008 en de onderliggende agenda papers 6 (mei 2005) en 2 (mei 2008).

29 De oorspronkelijke versie van de huidige IAS 33.73, IAS 33.51 (1997) had betrekking op 'per share amounts using a reported component of net profit'. In IAS 33.73 (2003) werd dit 'a reported component of the income statement', wat op basis van de toenmalige versie van IAS 1 nog géén betrekking had op wat later OCI genoemd zou worden. Op dit moment werd ook de vereiste presentatie binnen de toelichting ('notes') toegevoegd. Met de herziening van IAS 1 in 2007 kreeg IAS 33.73 de huidige inhoud: 'a reported component of the statement of comprehensive income'. Dit lijkt echter een 'find and replace'-aanpassing te zijn geweest zonder reflectie op de vraag of OCI/TCI per aandeel even prominent als winst per aandeel mocht worden getoond.

30 Zie ED/2009/11 'Improvements to IFRSs'. Het oorspronkelijke voorstel was om voor alle

informatie in paragraaf 106 de keuze te bieden tussen opname in het overzicht van mutaties in eigen vermogen of presentatie in de toelichting. Zie ook BC1 bij dit voorstel.

31 Slechts één jaarrekening doet het andersom.

32 Dit betreft moedermaatschappijen afkomstig uit België (3), Duitsland (1), Frankrijk (2), Luxemburg (2) en het Verenigd Koninkrijk (1). Daarnaast zijn twee moedermaatschappijen weliswaar Nederlandse rechtspersonen, maar zij stellen vanwege de groepsstructuur de enkelvoudige jaarrekening op volgens UK GAAP.

33 Als 'optie 1' wordt in RJ 100.104 e.v. genoemd de mogelijkheid dat de onderneming haar geconsolideerde en haar enkelvoudige jaarrekening opstelt op basis van Titel 9 Boek 2 BW. Deze optie is voor beursgenoteerde ondernemingen niet toegestaan.

34 Voor de geconsolideerde jaarrekening (van ondernemingen die dus niet IFRS toepassen) vragen de Richtlijnen voor de Jaarrekening, in aanvulling op Titel 9 boek 2 BW, een 'overzicht van het totaalresultaat van de rechtspersoon' (RJ 265).

35 In twee gevallen is er wel een verschil tussen enkelvoudig en geconsolideerd nettoresultaat, maar dit hangt samen met een herstructurering van de holdingstructuur gedurende het boekjaar, en niet met een verschillende classificatie van OCI-posten in beide jaarrekeningen.

Literatuur

- Accounting Standards Board (1992), *Financial Reporting Standard No. 3 Reporting Financial Performance*, Londen: Accounting Standards Board.
- Backhuijs, J., & Knoops, C.D. (2011). Keuzes en alternatieven in de presentaties van de primaire overzichten onder IFRS. *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, 85(12): 589-608.
- Brouwer, A.J. (2016). De invloed van het nieuwe Conceptual Framework op de rapportage over prestaties binnen IFRS. *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, 90(1/2): 41-49.
- Camfferman, K., & Zeff, S.A. (2007). *Financial reporting and global capital markets: A history of the International Accounting Standards Committee, 1973-2000*. Oxford: Oxford University Press.
- Camfferman, K., & Zeff, S.A. (2015). *Aiming for global accounting standards: The International Accounting Standards Board, 2001-2011*. Oxford, Oxford University Press.
- Geffen, C.J.A. van, & Kamp, B. (2017). De enkelvoudige jaarrekening van organisaties van openbaar belang. *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, 91(11/12): paginanummers..
- G4+1 (1999), *Reporting Financial Performance: A discussion paper issued for comment by the staff of the International Accounting Standards Committee*. Londen: IASC.
- Heer, P.G. de, Backhuijs, J.B., & Hoeven, R.L. ter (2015). Belastingen over de winst van in Nederland genoteerde ondernemingen. *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, 89(12): 476-490.
- Kiger, J.E., & Williams, J.R. (1977). An emerging concept of income presentation. *The Accounting Historians Journal*, 4(2): 63-77.
- *Verslaggeving verantwoording en voorlichting door de besturen van naamloze vennootschappen*. Den Haag: Raad van Nederlandse Werkgeversverbonden, 1962.

Bijlage Onderzochte jaarrekeningen 2016

Onderneming	Beurs-index	Bedrijfstak ^a	Onderneming	Beurs-index	Bedrijfstak ^a
Aalberts Industries N.V.	AEX	Productie	Kiadis Pharma N.V.	ASCX	Productie
ABN AMRO Group N.V.	AEX	Financiële instelling	Koninklijke Ahold Delhaize N.V.	AEX	Handel
Accell Group N.V.	ASCX	Productie	Koninklijke BAM Groep N.V.	AMX	Productie
AEGON N.V.	AEX	Financiële instelling	Koninklijke Boskalis Westminster N.V.	AEX	Productie
Air France-KLM S.A.	AMX	Dienstverlening	Koninklijke DSM N.V.	AEX	Productie
Akzo Nobel N.V.	AEX	Productie	Koninklijke KPN N.V.	AEX	(Tele)communicatie
Altice S.A.	AEX	(Tele)communicatie	Koninklijke Philips N.V.	AEX	Productie
AMG Advanced Metallurgical Group N.V.	ASCX	Productie	Koninklijke Vopak N.V.	AEX	Energie
Amsterdam Commodities N.V.	ASCX	Financiële instelling	Koninklijke Wessanen N.V.	ASCX	Handel
APERAM S.A.	AMX	Productie	Lucas Bols N.V.	ASCX	Productie
Arcadis N.V.	AMX	Dienstverlening	N.V. Nederlandsche Apparatenfabriek "Nedap"	ASCX	Productie
ArcelorMittal S.A.	AEX	Productie	NN Group N.V.	AEX	Financiële instelling
ASM International N.V.	AMX	Productie	NSI N.V.	ASCX	Financiële instelling
ASML Holding N.V.	AEX	Productie	OCI N.V.	AMX	Productie
ASR Nederland N.V.	AMX	Financiële instelling	Ordina N.V.	ASCX	Dienstverlening
Basic-Fit N.V.	ASCX	Dienstverlening	Philips Lighting N.V.	AMX	Productie
BE Semiconductor Industries N.V.	AMX	Productie	PostNL N.V.	AMX	(Tele)communicatie
Beter Bed N.V.	ASCX	Productie	Probiodrug AG	ASCX	Productie
BinckBank N.V.	ASCX	Financiële instelling	Randstad Holding N.V.	AEX	Dienstverlening
Brunel International N.V.	ASCX	Dienstverlening	Refresco Group N.V.	AMX	Productie
Corbion N.V.	AMX	Productie	RELX N.V.	AEX	Dienstverlening
Delta Lloyd N.V.	AMX	Financiële instelling	Royal Dutch Shell plc	AEX	Energie
Eurocommercial Properties N.V.	AMX	Financiële instelling	SBM Offshore N.V.	AEX	Energie
Fagron N.V.	ASCX	Handel	Sif Holding N.V.	ASCX	Productie
Flow Traders N.V.	AMX	Handel	Sligro Food Group N.V.	AMX	Handel
ForFarmers N.V.	ASCX	Handel	Stern Groep N.V.	ASCX	Handel
Fugro N.V.	AMX	Dienstverlening	Takeaway.com N.V.	ASCX	Dienstverlening
Galapagos N.V.	AEX	Productie	Telegraaf Media Groep N.V.	ASCX	(Tele)communicatie
Gemalto N.V.	AEX	Productie	TKH Group N.V.	AMX	(Tele)communicatie
GrandVision N.V.	AMX	Handel	TomTom N.V.	AMX	Dienstverlening
Heijmans N.V.	ASCX	Productie	Unibail-Rodamco SE	AEX	Financiële instelling
Heineken N.V.	AEX	Productie	Unilever N.V.	AEX	Productie
ICT Group N.V.	ASCX	Dienstverlening	Van Lanschot N.V.	ASCX	Financiële instelling
IMCD N.V.	AMX	Handel	Vastned Retail N.V.	AMX	Financiële instelling
ING Groep N.V.	AEX	Financiële instelling	WDP Comm. VA	AMX	Financiële instelling
Intertrust N.V.	AMX	Financiële instelling	Wereldhave N.V.	AMX	Financiële instelling
KAS BANK N.V.	ASCX	Financiële instelling	Wolters Kluwer N.V.	AEX	Dienstverlening
Kendrion N.V.	ASCX	Productie			

^a Bedrijfstakindeling gebaseerd op De Heer, Backhuijs & Ter Hoeven (2015).